

OLAV SLETTO

GLØR

1930

LOVI UM ELDEN OG RØYKEN.

1.

Det er ei merkeleg lov aa finne i aandssoga. Ei verksam lov, ei ubøygeleg mektig. Det er den at alt stort aandeleg og avlig religiøst, det tér seg opphavleg i rein, lysande loge. Alltid er det ein gudsøkt, ein profet som er sett til aa nøre og vakte denne himmelske elden. Og kring han og med han lever dei fyrste innvigde sveinar; dei opplever det fulle lyset og er glødde inn i si inste taag.

Men umsider maa profeten gaa til kvila i gravi. No er det hans sveinar som vaktar elden. Og um raad er; nærer dei elden med. So gaar og dette fyrste ættled av vigde sveinar i gravene sine. Logen brenn vel endaa; men veikare.

Neste ættled av sveinar held elden med si teneste. Men elden tek alt no til aa faa uklar loge, det sig alt meir eit slør av røyk. I tridje og fjerde ættled er røyken vorten so tjukk og graa at ingen loge tér meir, berre ein og annan gneiste stig lysande upp so ender og daa. Bak seremoniar og læreord er det ikkje lenger det store innsyn eller den høgtidsame dulp i kjensla.

Baalet er brent ut. Men i lange tider kan det no hende at røyken stig seint og underleg upp fraa den vigde staden der elden opphavleg brann i heilag loge. Vinden kan jamvel drive røyken vidt over land i aarhundre. Og menneske som ikkje har opplevd elden, dei tek røyken for aa vera eld og varme og lys. Dei tolkar, grunnar, lærer, dømer og fordømer. I grunnen er dei vel nøgde med dette. For ei tid.

Slik tek det seg uppatt i heimsens indre soga gong etter gong. Slik tek det seg uppatt i filosofskule etter filosofskule, i religion etter religion.

Difor er det forunderleg men sant, at di eldre dei heilage skriftene er, di reinare og meir storslegne er og sanningane dei openberrer.

Difor blir det og truleg, at det dei lærde no ei tid har kalla primitiv opphavsreligion hjaa det eller hitt folket, det er so langt fraa opphavsreligionen, den reine elden – at det just høyrer med til røyken. Me finn desse religionane fyrst lenge etter at logen er sløkna og duld. Jamvel den høge ægyptiske religionen tyder paa dette, jamvel den fagre indiske – me møter deim so seint at dei er alt langt paa veg aa slørast til. Det høgre og klarare, den heilage elden var i tider lenge før.

Ingen ting vitnar betre enn religionssoga at manna-ætti er gamal og har vandra gjennom mange dagar og mange netter.

2.

Kven kan naa botnen i Völuspá?

Kven er den som anar kva bileti der har aa openberre? Kven veit no kva det er synene der i siste dypt vitnar um? Ingen. Som naturleg er ingen.

Me ser røyken kvervlar upp, me ser gneistar som flakkar lysande inne i uklaara. Men den sanningsdjupe religionen som var elden føre røykvolkane, - ein stad i verdi, kan hende aust i Asia? – den veit me inkje um.

3.

Det er lovi um elden og røyken me gaumar so lett i kristendomen i desse to tusen aar. Her syner sanningi seg vel, at di sterkare eld, di reinare loge. Naar elden veiknar i kristflokken, daa stig røyken med si uklaare, sin strid, med ordskifte, dom – ja, hat i namnet aat aanden.

Eller med andre ord: kjøtet kjøver aanden, stengjer aanden ute, freistar aa bryte dei gamle leidningane upp til aandens reine verd. Som i kristendomen, so og i dei mange gamle religionane føre den.

Apostel-ætti gaar under torva. Og styraks tek røyksløret til aa ovre seg. Dette veit me alle. Det blir alt meir stint og disig uppetter dei to fyrste aarhundre e. Kr. So tjuknar det til volkar av røyk i fylgjande hundreaar. Men sant skal segjast, fagre gneistar vitnar alt i eitt inne i røyken – og dei dalar ned her og der og kveikjer smærre baal. Til slutt gaar kyrkja sjølv i brodden med aa hylle røyksløret over mannsætti og aa sløkkje gneistane. Men gneistane stig og kjempar. Sloknar ein, kjem ein ny tent av den sloknande. Det er forunderleg dette. Men det er aandens gamle drama i verdi.

Kva er Viclif, Hus og Luther anna enn sterkare gneistar, som eig mykje av den opphavlege kristendomselden? – og som strid mot røyken som slører jord og himmel for sjelene.

4.

Mi kjensle av kristreligionen er den, at bjarte gneistar vil alltid stige paa nytt og kveikje logar ustansleg. Røyken fær ikkje denne gongen vinne herredømet heilt over elden. For denne meisteren sa: Sjaa, eg er med dykker alle dagar. –

Han vil syte for aa vekkje gneistar. Og det vil koma baade ei og to tider, at opphavselden slær braakveikt upp i mange land samstundes, logen vil straale so lysande at *me* i dag vilde bli forundra.

5.

Bjørnson har levd. Han er ein røyndom enno for mange av oss. Og dei lærde vil vel ikkje enno paa lang tid byrja aa antrast um han har vore til eller han kan hende berre var eit namn – eit laant namn som ein borgarmann i det gamle Christiania løynde seg under. Meddi han dikta i det dulde.

For mange av oss som lever i dag er Bjørnson ein røyndom; me har opplevt han. Me høyrer enno røysti hans i dei skrivne ord, me møter enno Bjørnsonhugen og hjartelaget. Men um ikkje so lenge vil dette ikkje vera so. Det me kjenner vera liv, det blir umsider set paa som stil og byggverk. Ny klok ungdom vil merke seg korleis han stilte ordi og gjeva analyse av hans maate. Dei vil ta mot diktbileti hans med kritisk ettertanke og truleg lovorde hans kunst og hans kraft i hugsynet. Men elden og varmen og aalvoret i det aandsliv som var hans vil dei kjenne so mykje mindre. Og mindre og mindre. Over og ikring Bjørnson vil det daa liggje ei røyksky av skrifter og lærde domar og aandfulle utsegner um mannen og verket hans. Logen Bjørnson har dermed sløkna.

So har lovi um elden og røyken synt sin verknad. Atter ein gong.

6.

Lutherdomen er det i dag vandsamt aa faa nokor sann meining um.

Me kjenner ikkje no i vaar eigen hug kva denne klaare gneisten var for noko i den tid han lyste upp. Me kjenner ikkje kva dei kjende, dei fyrste lutherfolk. Me kjenner ikkje no paa oss korleis tidi daa og menneske daa liksom anda ut i Luther, lyfte auga fritt i Luther, tala hjartans løynde tankar i han, fann atter sanningi um livet og um Gud i han.

Røyksløret har lagt seg over denne logen ogso.

For so er lovi um elden og røyken: Aandsens liv synest aa maatte ha dødsens motstand paa denne jordi vaar.

STORELVI.

1.

Det er ei elv som berre den gaumsame finn. Og har han fyrst funne dette aalaupet, granskar han sidan med undring, han blir ein som røkjer etter kjeldone til Nilen og fær ikkje fred for uroleg granskarloste. Elvi er gyllan blank. Smalnar ho sumstad forbisneleg inn, vidkar ho seg atter ut paa andre stader og flyt fram i vide lysande flator. Soleis strøymmer ho gjennom all tid attende, og soleis skal ho strøyme gjennom all tid fram so lenge her skal faa vera menneske til paa jordi.

Det er ikkje berre det med denne gaatefulle aa at ho strøymmer fraa stad til stad – fraa høgdene ned mot flatlandet og sumtid og fraa laaglandet oppetter mot høgdene, men ho strøymmer fraa tidbolk til tidbolk. Ho renn gjennom saga. Ho har meir med tidsens gang aa gjera enn med landebolkane og geografien. Mang ein gong renn ho tagal under jordi og er som burte, mang ein gong tek ho faret ovan-sky – men syner seg atter i si tid. Ho skifter stendig, men er alltid den same elv.

Ei heilag og løyndomsfull aa! I alle trudomsbygnader rann ho, i alle gudstruer, i all filosofi, i all stor daad, i all sjøvgløymande kjærleik.

For det er denne elvi som ber det mystiske namnet: Religionen.

2.

Religionen er verdsens heilage elv. Han er aandens Nil, han er den frelsande Ganges, han er Eufkrat i sjelene, han er Glomma som strøymmer blinkande gjennom all saga.

Kjeldespranget til denne elvi er mannahugen med si kvide og sin lengsel. Men det fyrste daarande blink av elvi som me fær i vaare historiske dagar, det er i hine fjerre tider i India. I det gamle India. Der ved foten av Himalaja olla dei fyrste heilage vatsstraumar tusental aar føre Kristus. Der levde ein openberra visdom um synleg og usynleg, um manna-aandi og vegjene til Gud, um opphav, notid og siste maal. Underlege vise meistrar vandra der – liksom det seinare skulde vandre vise meistrar i so mange land. Og enno vandrar meistrar. For dette med den innvigde meisterskap er noko til alle tider sant og røynt: Naar aandens fløde skal velle fram paa jordisk mark, daa hender det gjennom gudsøkte og vigde mannasjeler. Men dette med religionsmeistrane under storfjellet i India, det var i ei av dei tider daa mennesket var sers mottakeleg for innsynet og heilagskapen, det var ei av aandens kallstider.

Og der øygjer me elvi som ein drøymen ljoske i landslaget. Kor kjem ho fraa? Me kan heller ikkje fylgje vegane ho tek. Men ho skyt fram att i Ægypt, ho blinkar skinande gjennom Persia, ho gaar med sollys flate i Kaldea og uroleg strøymande i hebrearfolket. Med song skyl ho seinare kringum tempelhaugane i Hellas, ho buktar seg samstundes gjennom Kina og vitjar bergskraaningane i

Mid-Amerika. Kva er det som gjer at denne gaatefulle elvi renn hit eller dit, sjaa det skynar ingen av oss. Men i strøyming er ho sett, og fram strøymer ho.

Alle desse stader er religions-elvi den same. Berre i daam og klaarleik skifter ho noko etter lendet og himmelbragdi paa kvar stad, etter folkelyndet som ho vitjar. Dei eldste heilage bøker paa alle desse skilde stader stytta difor kvarandre og har det same aa openberre, i alle brytst den same guddomlege sanningi um mannen som vil og kan naa sameining med Gud. Alle skriftene vitnar um livet uppetter hjellene og høgdene paa Guds berg.

3.

I religionen kan det segjast fullvisst: Aldri døyr arven ut!

Alltid har skattane vore til. Alltid har det heilage havt si vakt. Sumtid vart nok skattane løynde og paa den maaten verna. Men aldri vart dei burte fraa jordyta. Naar aandskravet atter var der og aandsauga atter saag, laag skattane der paa nytt – og blenkt av overjordisk sælt lys strøymde elvi som fordom. Meistrane var der atter, og lærlingane aat dei store meistrar var der atter. Men det er og blir det forunderlege: Baade meistrane og lærlingane stama.

Mennesket stamar alltid naar det skal tolke det guddomlege og livet i Gud. Ordi har ikkje stor nok beremakt daa, so maa det teikn til og heilage aatgjerder til som gjev oppleving. Her maa seremoniar til, heilage ritus, innvigingar og mysteriar; her maa nyttast dække og høge ord og mange dulsame tonefall.

Aller mest gjeld dette naar religionselvi gaar i breid styrke. Daa er menneske liksom breddfyllte av det liv, den røynsle, den kunnskap som ikkje kan rømast i tankegangane. Dei maa ta so mange sjelelege raader til hjelp daa um dei skal orke aa kunngjera det høgste livet.

Men so gaar det ei tid. Ei stuttare eller lengere tid. Elvi smalnar, stilnar. I menneske kjølmar dei varme straumdragi, pulslaget tagnar i røystene, auga ser berre det mest handfaste, dei har ikkje meir aa segja no enn at ordi so godt kan bera det. Seremoniane, ritus og aatgjerder staar likevel att som helga fornleivningar, men det dei openberra ein gong og fordom gav, det er sokke ut or kvarmanns minne og kjensle. Men no talar meistrane lett og hagt, for ordi finn dei utan aa stame. Og no kjem tolkingar av ord, krig mot ord med ord, og lærdom um alle slag av tolkingar og ord. Dette har dei gode stunder til no, for livsstraumen er burte.

Ættled etter ættled maa nøgje seg med skalet kring det som eingong var, og nøgjer seg med det. Folket ser – og ser ikkje. Folket høyrer – og høyrer ikkje. For aandsens elv er det stengt med mur. Og det ser ut som elvi no søkk og gaar dulvegar under jordi.

Men nokre stille, vise gøymer i all løynd den himmelske kunnskapen, vaktar og vernar til dess nye tider kjem – daa mannen atter søkjer verdsens midpunkt i sitt eigi bryst. For daa vil elvi atter gaa blank gjennom landet. Daa maa elvi atter strøyme fram.

4.

Gudane døyr kvar til si tid, segjer ein vismann.

Ja, soleis ser det ut. Men den guden som døydde i mannasjelene, han la *sitt* guddomlege og *si* oppgaaave over paa den nye guden som tok makt i sjelene etter han. Og religionen har upp gjennom all saga ikkje døydd ut.

Naar daa hertil kom, at mennesket kunde ikkje vandre lang tid um gongen i det vesle lyset fraa sin kunnskap um verdsens ting, men maatte lyfte seg i tru paa den usynlege verdi, so kjende mennesket religionen vera vegen til sitt sanne heimland.

Difor har storelvi runne gjennom alle aldrar – og i alle land.

RELIGIØSITET

1.

Agen for det religiøse er sermerkt i eldre tider.

Folk tenkte høgt um guddomen den gong, og dei kjende at det heilage var heilag. Det er ut fraa den stoda at gamle Xenofanes kunde segja: Det finst ikkje noko menneske og skal heller aldri finnast noko menneske, som fær veta sanningi um gudane.

No um stunder kan ein ymist møte noko anna. Ein fjølde menneske tek no eit godsleg liketil kameratskap med den høgste. Soleis har eg nyleg høyrte eit sovore ord lyde fraa ein preikestol: Sjaa no til, gode folk, aa bli fine vener med Jesus!

2.

Tru um det ikkje er faarleg aa føre det høgste heilage namn for tidt i munnen? Er det kan hende slik at ei fin sykologisk lov blir krenkt ved det? – Kan hende ein taper noko med altfor ordrapt snakk om det guddoms høge? Er ikkje blygsla det sløret som jamt har skilt det vesle mennesket fraa den store ufatelege guddom? Er det ikkje kjensle av skuld mennesket har kjent naar det nærma seg guddomen? Og kjensla av det usegjelege?

No um stunder møter ein ymist noko anna. Det kan gaa so vidt som det gjorde paa eit sanatorium for nokre aar sidan: Det er ei frue. Ho er rett velkjend for sitt gudelege huglag. Ein regnversdag møter eg henne paa tunet.

- Har De verkeleg vaagt Dykk ut i dette regnet? helsar eg i farten.
- Ja, no har eg gaatt ein herleg tur – med min kjære Jesus, smiler ho halvt skjemtefullt.

3.

Ein som hadde opplevd Guds stordom og helg so djupt at han var gjennomtrengd av det, han kunde sjeldan nemne Guds namn. Han bar ein age og ein høgvyrdnad so stor at han kunde ikkje.

4.

Kor mang ein maatte ikkje faa den bitre sanning skrive paa gravsteinen sin um det rette ordet skulde vore sagt: Du ulevde liv!

Og aldri oftare enn um tanken skulde gaa paa det religiøse.

5.

Kvi døyr religionslivet aldri ut? Same korleis tidsens tilstand enn er.

Goethe svara paa det i 1832: Paa det materielle underlaget jordi, har Gud den plan aa grunne ein planteskule for aander.

RELIGIONEN

1.

Denne soga har ein stor føremun, ho er sann. Heller ikkje er ho gamal, ikkje fraa fordoms tid, men hender paa ein austlandsgard midt under krigen. Bonden sjølv fortalde det heile, og han hadde opplevd det. Me sat i eit selskap det belet og hadde faatt ein krok for oss aaleine. Gjestene tumla ute i dei andre, større rom, og dansemusikken lua døyvd inn til oss. Han sat noko tjukkfallen der og godsleg. I sofaen. Ein 60 aars mann av alder. I sin ungdom hadde han studera jus; men eit dødsfall gjorde at han slutta med det og tok den store garden. Han hadde klara aa drive garden godt.

- Eg hadde Kristus til tenestgut her eit aaret, sa han. Me hadde kome inn paa religionen skuld ein bladartikel me baae hadde lese.

Eg lo aat det. Han lo ogso, men var samstundes litt brydd, so eg skyna straks han meinte noko aalvorleg.

- Akkurat eitt aar og to maanar, la han til. – Det er verkeleg rart naar eg tenkjer paa det. Det var i 1917-18. Og han var paa garden eitt aar og to maanar. Akkurat.

Ein av tenestgutane mine vart skadd. Det var ei helg dette, det hadde vore bilkøyring og ein grand fyll. Han maatte under doktor. Det var i vaaronni. Og arbeidshjelp maatte eg ha. So eg fór inn til festekontoret i byen alt maandag,

skulde sjaa faa tak i ein mann med same. Det gjekk og stod og sat rett mange mannfolk der inne paa kontoret, og eg sveiv imillom deim og saag etter kven eg helst skulde gaa i tinging med. Eg fær dermed auga paa ein tolleg høgvaksten lys gut som sit stillsam paa ein stol attmed veggen. Han ser meg ut til aa vera ein kar i 30 aars-aldren. Og det var noko ved guten so eg likte han, noko so fast og paaliteleg. Eg fekk hug til aa leige han. Eg hadde augo etter han og tok det med tol. Det var ikkje utruleg at han sjølv var ein mann som skulde leige folk. Det var uvisst det um han var tenar. Det rekna eg med. Men det var noko ved aasynet og ved maaten han sat paa som gjorde at eg likte han so merkeleg. Og daa stolen attmed han blir tom, set eg meg der. Eg ser han har arbeidshender. Eg gaar straks i prat med han. Det er ein svenskegut, og han søker teneste. Eg byd – ja det kom over meg ein hug til aa vera raust mot han – eg byd 130 kr. maanaden. Han smiler og segjer at hundre kronor kan vera nok. Dette gjorde meg so forundra at eg var vårsam lenge. Men eg leigde han til slutt, og straks me hadde ordna papiret gjekk me i fylgje paa stasjonen.

Soleis kom han i huset. Han heitte Carlson.

2.

Han hadde eit merkeleg lag med hestar som eg aldri har set maken til. Hestane lyfte hovudet og kneggja imot han um dei saag han paa garden eller han kom inn i stallen. Og han svara deim. Han tala til deim – so halvlaagt so og med eit aalvor som tala han med presten. Ein kveld eg gjekk i stallen, dreiv han og stelte, og eg vart staa-ande i døropeningi. Hestane ét ikkje maten sin, saag eg, dei stod og fylgde han med augo. Til slutt daa han var ferdig med stellet gjekk han fraa speltog til speltog. Han stelte seg like framfor hesten uppe i speltoget, og han og hesten saag kvarandre inn i augo; han sa halvlaagt at hesten hadde vore flink og «snäll gosse». Slik snakka han med alle. Daa me gjekk or stallen hørde eg til mi store moro at han ropte attende: «Godnatt då, pöikar!»

Han var elles ikkje av mange ord so til dagleg, og rusla so stilt og roleg med sitt arbeid. I fritidene søkte han ikkje ut som hine gutane, han hadde nokre bøker som han las i, eller han sat paa trammen til drengestugu og røykte snadde.

Men det var ikkje lenge han sat einsam. Dei andre tenestgutane tok til aa søkje lag med han. Dei sat med han paa trammen dei og, og heldt seg inne um nettene og som det leid. Eg skyna snart at han raadde heile garden. Det var baade det eine og det andre eg maatte leggje merke til: Tenestgjentone heldt seg mykje i kjøkkenvindauga og kika burt til drengestugu. Eller gjekk han over tunet, var gjentone reint tankefulle. Og um det so var mi eigi dotter – ja, eg hadde den yngste heime endaa, no er ho gift – so gaadde eg henne rett ofte i vindaugo. Ho var som so tankefull ho og. Ho gjorde færre turar til byen no utetter. Ho hadde mindre hug til aa laga selskap heime og dra ungdom til – ja, eg vil segja som det

er at dotter mi gjorde heimen uroleg for meg og kosta reint for mange pengar; ho hadde ikkje godt av skulegonga og artium i byen heller – ho vart eit moderne bymenneske og staaka vel mykje. Eg og dotter mi stod ikkje paa god fot skuld alt dette. Men no hadde ho vorte still og tankefull ho og.

Det verste var -, bonden lo so godt og smakte litt paa toddien – det rare var at eg sjølv hadde faatt slik ans og vurnad for denne Carlson, at eg maatte ha hans raad og jaord i alle ting snart. Eg heldt rett ut sagt av han.

3.

Kona mi segjer ein dag:

- Kven er han denne Carlson? segjer ho. – Han ser daa ikkje ut til aa vera ein vanleg arbeidar, han.
- So? svara eg. Eg hadde ofte sjølv den tanken.
- Han maa no vel heller vera av storfolk, meinte kona. – Eg trur no heller ikkje han heiter Carlson, segjer ho. – For alt me veit kan han vera prest eller slikt noko.

Dotter mi sit litt raud og lyder paa.

- Eg trur heller at han er offiser, segjer ho. – Heller ikkje er han svensk. Han er tysk.
- Kor har du det ifraa? spør eg.
- Aa – det ser eg paa gangen, let ho.
- Tøys gjente, svara eg reint harm. – Ein rømt tysk offiser? Kan du tenkje deg at Carlson rømer – naar fedrelandet krev han? Nei, daa kjenner du ikkje Carlson.

Daa eg no ser at dotter mi smiler halvt byrg for di eg har skrytt av Carlson, skynar eg at eg har gaatt noko for langt. Eg maa ty til det raadet og gjera ein grand moro med kvinnfolki og svensken.

4.

Eg møter presten ein dag paa vegen til stasjonen. Gamlingen stansar og vil snakke.

- Kva er det for mann – den svenske tenestguten De har? spør han. – Han er
- ofte i kyrkja. Han syng noko reint makalaust.
- Det finn eg truleg, svara eg.
- Ja, det er sjeldan vakker røyst. Eg tala med han ved meieriet her ein dagen. Han talar reint bokmaals-svensk. Det mest høgdana svenske. Og heile hans maate – ja, han er den fint dana mann. Er det Petterson han heiter?
- Nei, Carlson.

- So, det er Carlson. – Gamlingen ser tankefull fram paa hesten. – Har De lagt merke til um han har prospektkort fraa India eller Kina? Prospektkort eller andre ting -? Ja, eg skal segja Dykk, han er so lik bilete av ein svensk misjonsprest som arbeider i India.

Eg er forviten.

- Likskapen er so stor at – at er ikkje denne Carlson mannen som har biletet sitt i misjonsskriftet – so – ja so finst her to menneske i denne verdi som er paa prikken like, sa presten.- Det er underlege tider me lever i. Ein Carlson kan for eitt aar eller to vera noko anna enn det han gjev seg ut for. Stell varleg med han, so er De paa den trygge sida.

5.

Det vart til det at eg fylgde med tenestguten og granska han baade i smaatt og stort. Eg maa segja at han tyktest meg underleg. Meir og meir.

Jamvel hunden min – hunden hadde no halde seg til meg i alle aar – men jamvel han gjekk over til Carlson. Vart reint kjær i tenestguten. Fylgde med han all dagen, og vilde berre halde seg i drengestugu. Og Carlson og hunden – auga i auga sat dei og prata. Carlson tala laagt og aalvorleg. Og hunden skyna det visst.

Men so kom dette med sonen min. Etter det kjende eg Carlson vera meir enn eit menneske.

Son min kom heim fraa kontoret i byen, han var aalvorleg sjuk og doktaren spaadde ille. Me vakte over han i lengere tid. Ein kveld kom tenestguten og baud seg til aa vaka; det var eg sjølv som sat ved den sjuke just daa, og trøytt som eg var let eg Carlson ta mitt rom attmed sengi. Han sat fyrst og saag roleg ned paa den sjuke, Carlson, strauk guten burtpaa panna ender og daa, og tok handi hans i si. Slik sat han daa eg gjekk og la meg.

Klokka eitt vakna eg, og skunda meg inn i sjukeromet. Der sat Carlson endaa og heldt den sjuke i handi, dørg still. Den sjuke sov roleg. Det var som feberen hadde slept taket.

Eg bad Carlson gaa stad og leggje seg. No skulde eg sjølv vaka til morgons. Og han gjekk.

Lite bel etter vart den sjuke atter uroleg, han vreid og kasta seg, ropte og hadde det vondt. Og som han tyktest aa vakne til klarare medvet, freista han aa lyfte hovudet. Det var noko han saag etter, han leitte med augo rundt i romet.

- Er han gaatt? spurde han.

- Ja. No skal eg sitja, svara eg.

Um eit bel byrja striden paa nytt. Feber og syner. Eg laut halde den sjuke ned til puta med makt. Men likso braatt er han klar; han ser seg ikring.

- Er han gaatt? spør han.

Atter inn i vilska. Han slær ikring seg. Han ropar. Eg veit snart ikkje onnor raad enn aa vekkje dotter mi som søv paakledd i romet attmed. Henne sender eg til aa hente Carlson. Og han kjem – blir staa-ande i døri og sjaa mot sengi. Det var som den sjuke kjende at han var der. Han opna augo, og eg tykte han smilte. Tenestguten sette seg, tok handi til den sjuke, strauk han over panna. No laag den sjuke still. Snart sov han.

Stutt fortalt. Carlson sat ved sengi i 3 døger. Daa var guten frisk, kunde ta mat og sov roleg. Og nokre vikor etter kunde han atter gaa i plassen sin paa kontoret. Eg skulde skysse han med bil til stasjonen den dagen. Han vilde ta velfar med tenestguten som nett daa stelte med noko burte paa laaven, medan eg sat i bilen og venta. Eg ser dei staar og held kvarandre i handi. Daa sonen endeleg kjem att, ser eg at han har graate.

6.

Carlson hadde vore noko over eit aar. Mest to maanad over aaret. Daa hender atter noko. Han har nett sett ein hest paa stallen, so eg veit han er der. Eg skal gjeva han litt rettleiding um eitt eller anna, og gaar so dit. Men eg stansar paa dørstokken. Inne i eit tomt speltog like inn for døri ligg tenestguten paa kne med hovudet mot trebolken. Han er urørleg still. Eg maa segja at eg kvakk litt med same.

- Er du sjuk, Carlson? spør eg.

Daa retter han seg opp, staar paa kne og ser mot døropningi. Over heile aasynet ligg ein ljøske – ei merkeleg lysing. Det baade var Carlson og var ikkje han. Paa meg verka dette soleis at eg vik attover og gaar skundsamt. Eg kjende det paa meg at dette skulde eg ikkje ha set.

7.

Nokre dagar etter – det var endaa ein sundags morgon – stig Carlson inn i stugu. Han er ferdakledd. Han vil beda um lov til aa fara heimatt til Sverge. I rett tid skulde han ha sagt upp, han visste det. Men noko gjorde at han laut fara.

Det kom som eit slag over oss alle. Og slik saag me ogso ut. Kona mi vart heilt bleik, ho. Dotter mi stod upp og gjekk ut, eg høyrde ho gjekk upp trappi og upp paa romet sitt. Eg sjølv sat der reint ut sagt stur og modfallen.

Eg høyrer at eg byd han dubbel løn, er so at han vil vera. Og han takkar for det. Hadde han lenger kunna vore, var løni han hadde stor nok.

- Dette gjer meg vondt, Carlson, sa eg.

- Vi måste skiljas nu. Jag måste åter vandra, sa Carlson stilt.

Heile garden var samla paa tunet daa han fór. Eg sjølv styrde bilen, eg vilde syne han den æra. Det var ei ugløymande høgtid daa han tok avskil, og det fall taaror gjorde det. Det var ei trolldomsmakt ved Carlson.

Dagane etter kjende me alle at det var ein av vaare som var reist – og han hadde teke noko med seg, noko godt og lukkeleg som me hadde vant oss til. Det hadde vore fest i over eitt aar. No skyna me *det*. Det vart noko burte fraa garden – daa Carlson var reist.

MOGNING.

1.

Menneske som har levd sitt religionsliv djupt, dei kunde vera verde aa faa si eigi stille verdshistorie. Nett dei var verde det aa faa si soga fortalt mann i mann fraa gamalt og til no. For dei var saltet alltid.

Men den soga blir kan hende aldri skrive. Det var so faa av deim som hadde eit kjent namn.

Likevel var *dei* det store og merkelege i sin krins. Det braut straalar ut fraa deire indre. Noko lyst laag i deim og ikring deim. Alle som møtte deim gaadde det. Faa eller ingen ytte det ein tanke eller undra seg det minste over det. Men alle fann det styrkjande og kjende det godt aa vera nær deim.

Det var som ein nærande og svalande straum, som eit bjart vatsfar – desse djupe og mogne. Sjølve visste dei ikkje um det at dei var ei kjelde som mange drakk av. Og dei som drakk visste det heller ikkje so klaart.

Men dei var so sterkt samla i sitt tilvære av mogning, at dei levde som aandsarv inn i neste ættled, jamvel i tridje led var ljosten ofte ikkje heilt burte.

2.

Den religiøst mogne er i det tilstand me nemner tru.

For tru – maa me veta – er eit tilstand.

Dei er i si tru, desse religiøst mogne. Dei har sett sitt bu der, dei flytter ikkje lenger. Dei staar samla i all sin styrke der. I kvar ny kamp vinn dei.

I tvilen kan ingen setja bu. Tvilen kjenner ikkje til ro, han driv berre paa flytting og vandring, han driv sin mann fraa utsynshaug til utsynshaug – til spæjing, uvisse og etterrøknad. Og paa hjartebotnen legg han alltid att ein daam av otte. Ein gust av uhugnad syg han gjenom sjeli. Den fulle kraft fær dermed ikkje løysing i mannen. Nei, i fylgje med tvilen gaar stendig denne usælt

nektande kritikken ogso – og stengjer hugen: Inngangskanalane til det dypste i huglaget blir tepte og tetta.

Romandiktarane lyt faa lov til aa finne tvilaren forvitneleg. Lat dei dikte um han; dei greier det fordi han er uferdig og paa vankande fot mot ei uviss mogning. Men den mogne som bur i si vise tru, han er for vandesam aa dikte um. Lat daa heller livet kalle paa desse, for livet har slikt ovstort bruk for desse mogne, desse sterke og harmoniske.

3.

I religionslivet jar det jamt vore likeins: Alt kviler paa tru.

Men ikkje den trui som er meiningar, som er den eller hi overtiding; men trui som livstilstand.

Eller med andre ord: Ei tru lik den som vakna og vaks i Bibelens mest heilgotne mann, gamle Abram i Mamre lund. Ei tru lik den som levde i hans eventyrlege overmann, Melkisedek, kongen og øvstepresten. I religionen kviler det alt paa dette slag av tru.

4.

Ein professor i astronomi stod og skjemta paa talarstolen. Berre det at ein professor i stjernekunna er før til aa skjemte, berre det er merkeleg og uventa.

Han skjemta svært over den tingen at me jormenneske – krypane stakar! – innbillar oss at jordballen vaar – stakars vesle klote! – skulde vera som eit sentrum i himmelrømdi. No stod han og fortalde korleis det retteleg hadde seg med stjerneherane og romet der ute. Det gjekk paa med tal so ofselege at ingen av oss vann aa laga seg noko bilete. Det lyddeest og som han og nokre andre hadde funne det ut, det heile. «Me har no funne det,» sa han. «Me har vore hepne og endeleg rekna ut,» sa han.

Noko meir abstrakt enn denne stjernelæra hans, hadde truleg ingen av oss som sat der vore med paa før. Og endaa verre, det han «visste» skulde me tru. Det skulde me ta for godt og vera trygge paa. Ha nokon røynsle um dette for oss var umogeleg, men tru paa det skulde me. Bak seg hadde han eit manghovda dyr – ein manghovda arbeidsmaur som han kalla vitskapen. Og paa vitskapen skulde me og tru og tilstaa det at jordi vaar var ikkje noko midpunkt lenger.

For meg vart han lærdare og lærdare og dummare og dummare di lenger han heldt paa. So mykje kjende eg daa til den mannen, at han sjølv til dagleg hadde midpunktet sitt her paa vaar klote. Ja, ikkje det heller. Som rimeleg er. Det vilde vore eit umenneskeleg breidt sentrum. Nei, sentrum for hans hug og tanke, ferd og kjensle var nok berre eit studerkammers og to gator i byen, eit laboratorium

og ein halvstor forelesningssal. Og ikkje eingong so stor rolle i romet spelte det som retteleg var sentrum for han. Sentrum hadde han i grunnen berre inne i sitt eigi bryst. Der sveiv hans stille tilvære med sin eigen varme, si eigi rytme. Utan um sitt eigi medvet, utanum sine suter og sin hugnad, sine tvil og sine voner kom han nok ikkje, han heller. Alt det andre var berre veike stjerneblink ute i luftlaget; alt det andre var noko likesælt som han berre visste um.

Verdsens midpunkt, det var nok han, det. Og for oss som høyrde paa han var verdsens midpunkt oss sjølve – kvar i ser. Her sat me like hjelpelaust fast alle. Han som oss – for han var stjernelærd men ikkje sjelelærd.

Hadde me no tilstade dette og sagt det til kvarandre med ein liten ironisk smil! So hadde me vel ogso sagt at jordi var midpunktet i universum – av den gode grunnen at her budde me som her var samla.

5.

Tidsens uro, hast og storm. Det er so sant som det er sagt. Men kva ligg under? Jau, mennesket misser so altfor mykje – kvar einskild misser so altfor mykje kjensla av aa vera verdsens midpunkt. Dei driv svært med aa leite seg midpunkt vidt og breidt.

Og samstundes med det er dei utan notid. Mest alle. Faa har lenger makt til aa eigna seg til si eigi notid. Dei har gløymt kunsti aa leva.

Her har me no den delen av mannamingdi som ræser fram i arbeidsofse eller ræser fram og søkjer moro: Dei er paa ferd burt ifraa fortidi. Men traass det stimar tanken attende til det dei just rømer for. Meir fær dei ikkje tid til: Flukt og minne, minne og flukt.

Her har me den delen som er paa traav burt fraa notidi. Stansa dei eit ørlite bel, daa vall notidi inn med ævordoms tone, og dei kom i skjelving og usegjeleg otte. So stansar dei aldri, dei torer ikkje. Dei vil berre gløyme.

Ein stor fjølde er paa kappsprang mot framtidi. Augo staar paa stilk og tunga ut av munnen. Dei ser hildresyner der framme. Og dei kan ikkje skundsamt nok faa naa dit fram – endaa dei ser dagleg at hildresynene alltid vik og alltid held seg seg i synsmaalet. Dei er som forheksa, dei *maa* springe.

Ein og annan er det nok likevel som veit aa stanse upp i si notid. So einfeld ho enn er. Dei tek tilværet just i denne minuttet, og dei lever med fritt, rolegt helsugt andedrag. Dei tek mot kvar bidig stund som ein blank drope av sjølve livet, og i denne eine dropen – i denne eine gaava – ligg alt det som er, var og blir. Dei har flytta inn i ævelivet. Desse er dei faa som lever. Og dei kan vitne at livsens staup fløder over.

Anten dei veit det eller ikkje: Dei er dei religiøse.

6.

Det er ikkje so verst med folket her til lands so lenge me har eit klassisk daningsgrunnlag. So lenge me har dette sams grunnlaget for alle. Eg meiner denne daningskjelda: Eg meiner Bibelen som folkebok.

Me lyt vel kaste den voni at me skulde kunne koma so høgt me og som frenden vaar Island. Der har folket to sameigande kjeldor. Fyrst har dei no den norrøne bokskatten som alle drikk av – drikk avdi den norrøne bokskatten er ei aandskjelde for deim. Dernæst har dei Bibelen paa fager islandsk tunge.

So langt har ikkje me naadd. Men me har daa den eine kjelda, me har daa Bibelen like vel.

Og høg og laag, fatig som rik har tilgang til det same galleri av store og merkelege menneske i Mosebøkene, i Kongebøkene og utgjenom dei fire vangiljebøkene og apostelgjerningane. Alle har enno tilgang til den einfelde og høge filosofi i ordspraaksboki og apostelbrevi. Alle har tilgang til eit utval av høgborn, udøyeleg dikting i salmane, Esaias, Daniel og Openberringsboki.

Folket kan enno møtast paa eit grunnlag av noko aandeleg sameigande. Enno har norsk folkedaning ein raud traad. Eller betre sagt ein gyldt traad fraa mann til mann.

Tru kor lenge dette vil vara?

Jau, det vil vara til dess at religionsundervisingi har vore burte or barneskulane vaare i 15 aar. Men daa vil dette klassiske aalmenngrunnlaget i norsk folkefostring svinne burt.

7.

Det er mange av oss, veit eg, som har stega baade hit og dit og gjort oss kjende med kvar ny social tanke som tok til ords. Me skunda oss, vilde ikkje koma for seint. Her *var* noko gale. I heile stellet *var* noko rangt. Verdi hadde det ikkje godt. Og i all tid kunde vel ikkje dette gaa?

Som me daa kom til talsmennene for nyreisingstankane, so møtte me jamt dette same spørsmålet: Kva kan hjelpe? – Og kvar svara og greina ut som han kunde best.

Men anten me no trudde eller ikkje trudde paa mannen, so sprang me likevel til nye namn, til nye forkynnarar, ny kritikk, ny utmaaling av det me skulde fram til. Og paa sisten stod me der lama i denne ovmengdi av kritikk, av tankar og paastand og framtidsmaal. Idealisme og hat volka seg um kvarandre baade i skriftene og i livet; slagord og program og tomt skrik mengde seg i kvarandre. Det var ikkje til aa skilja aat. Det lama oss berre med si ovmengd. Me var her ført ut so langt fraa vaare kjende tilhøve, at me hadde ikkje fast botn for foten lenger – og langt mindre for tanken. Her rusa heile verdi fram som *eit* kor. Her var ein heit gufs av alt som uroa, her var ei kjensleblending so ovleg at det verka

mest som eit dragsog paa oss, og gløggaste vet var tidt mennt saman med villaste draum. So uvisse um «hjelpi» hadde me aldri vore som no.

Du opplevde med dette det steglende som fylgjer verdskrigen i det sociale. Du skyna kva det er for ein kjempesuggesjon som er sett i verksemd og lamar personlegdomen i den einskilde. Men du kjenner og kor veldig og aalvorleg denne sanningi er som skal bryte seg veg gjennom kaos.

8.

Kor mange av oss har ikkje sprunge i møte med kvart eit filosofnamn me berre hørde gjete baade i gamal tid og ny? Alle system vilde me kike inn i. Me hungra etter tankeutsyner.

Den avgjerande hjelpi for denne mannaætt – som har det so lite godt – den sanne hjelpesveg maatte ein visseleg faa auga paa her. Hjaa filosofane.

Roleg og grundig tala filosofane. Kvar tala sitt her ogso; kvar tala ut fraa sitt syn eller sin draum eller si oppleving – eller ut fraa den eller hin autoriteten som han hadde svore til. So stod me paa resten att inne i ein seig, tung dur av lærdom, utsyner, tankar, ordskifte, logikk og ordfrægd. Duren hadde stade paa utan større avbrot i to og eit halvt tusen aar. Flokane hadde tid for tid vorte fleire. Menneske var like usæle og uklaare som dei allstødt hadde vore, like lite vise.

Og sjølve stod me der lama, og torde ikkje segja anten ja eller nei.

9.

Aari gjekk. Me kom i hop med alle lag av menneske og med alle slag av menneske. Etter kvart vart det heile meir einfeltt. Me saag sjølve:

Dei einskilde menneske var merkeleg so einsame. Dei levde svært mykje – forunderleg mykje som ei lita verd for seg sjølve. For sjølve seg. Eller for seg og sine. Naar alt kom til alt so spelte det store høgtidelege samfundet ikkje so sers inn i livet dei levde, spelte ikkje so sers inn i sorgi og gleda, trui og vonene. Tidt bar den arme paa ei lukka som tyktest unaturleg. Tidt bar den socialt store og veltrygda eit ulukkeleg hjarta og eit mørkt sinn, som stod imot alle kjende læror. Men mest alle var – naar ein kom deim retteleg nær – dei var halvredde barn som lengta etter aa ha eit kjærleg auga vaktande paa seg. Og i grunnen var det ikkje so himmelstormande problem dei bauta med heller. Nei, i filosofien sin var dei einfelde. Gjerne var det ein to – tre grunnspørsmal berre, og dei stakk fram hjaa alle.

Hjelpi dei kjende seg hjelpte med, den var og einfeld. Naar dei fekk for seg at eit usynleg guddomsauga fylgde deim, at dei vandra i ein godvilje – inne i ein

godvilje som dei aldri kunde koma utanum – eller det at eit anna menneske elska deim – daa lyfte dei seg fraa kjensla av einsemd og mørkredsle og var modige.

Som oftast var menneske lukkelege kvar for seg. Sant er det og at dei plaga kvarandre ofte nok; det var gjerne smaating dei plaga kvarandre med. Men sant er det ogso det at dei hjelpte og trøysta kvarandre; sjeldan var det med logisk tankeføring eller med vise, merkelege tankar dei trøysta. Nei, det var helst med smaating som smil og venlege ord og litt daad i ein liten vanske som laag nettupp daa paa dørstokken.

Nokor ofseleg umsut for samfundet hadde menneske i botn og grunn ikkje. Dei tala ikkje heller um samfundet anna enn naar dei herma bladi – rett nok gjekk *det* ofte paa med di dei hadde vant seg til aa lesa baade morgon-, middag- og kveldsbladi. Det var fyrst naar ein og annan hadde valt politikken til leveveg eller var æregirug, daa fekk gjerne ikkje *han* levande fred meir for samfundstankar og samfundsumsut, det vart samfundet baade natt og dag for han. Daa brukte dei andre – dei vanlege bra helsuge arbeidsmenneske – dei brukte daa aa setja han for tre aar i eit heradstyre eller paa Stortinget. Paa den maaten fekk dei fred for han upp til to og eit halvt aar um gongen.

Der rusla menneske delte i grender og arbeidslag, og eg er viss um det, at hadde kvar av deim stelt seg soleis mot dei andre som han sjølv skulde likt at dei andre ville stelle seg med han, so hadde alle vore nøgde med kvarandre. Heile samfundsproblemet vilde vore løyst med det. Og i grunnen var dette ei uskrive reformlov som alle skyna og godkjende – og tenkte paa; men dei tala ikkje um det.

10.

Det skulde vel ikkje vera burtanfor manns makt aa kunne skipa seg soleis til, at her vart mat, hus og klæde for alle, arbeid for alle og frukt av arbeidet for alle. Det skulde vel ikkje liggje utanfor det kaar som verdi kan by, at naar det fyrste og mest naudsynlege for alle er kome alle i hand, daa ogso faa ei sømeleg opplæring for alle, og den rimelege vyrdnad for baade aands- og kroppsarbeidarar. Alt dette maatte mannaætti kunne få til. Gjennom nokre tusen aar. Det høyrer til det ytre alt saman dette; det er jordi – dette som mannen er kalla til aa tukte og styre med si hand.

Men det er burtanfor manns makt aa faa menneske lukkelege med dette. For menneskesjeli kjem med i spørsmålet naar talen er um lukka, og sjeli krev meir enn alt det som politikk, socialt arbeid og rettferdig økonomi kan faa til.

11.

Striden er no førd ut fraa primitive krav um mat og fritid, nyting og makt. Mannakampen staa enno ikkje høgare. Og han vil lenge staa her.

Men det er ikkje naudsynt at striden skal bli staa-ande her alle ævelege tider. Truleg kjem der ein dag at den materielle delingi av jordi er førd vel og heppeleg til endes. Alle har nok eller like mykje. Striden paa dette punktet skulde daa liggje attanføre.

Men komen dit, daa byrjar truleg striden for aalvor: Ein ny og forfælande krig. Daa byrjar striden millom sjelene med so mange løyste krafter som me no ikkje veit av. So lenge livskampen laag i det primitive, var det mykje i sjelene som vart døyvt ned og halde bunde – baade av vondt og godt. Men no daa det primitive er lagt bakanfor – no løyser dei seg desse kraftene til den store ota. Her kjem ein ny maktkamp som er utenkjeleg for oss i dag. Her vil skje sjelelege fall som er utenkjelege, sjeleleg liding vil den eine føre over hin etter sjelelege pinemaatar som me ikkje anar i dag. Men ogso ei motmakt av godt og kjærleg og evig byggjande vil vera i ovring. Me kan vera trygge paa det.

Denne gaatefulle kampen vil føre mannaætti gjennom merkelege sjelerøynslor og sjeleprossar. Og kampen vil ende med at ætti staa fram skirsla og aandeleg mogi til slutt.

Men daa lyder vel ogso ei røyst, og ho segjer: Før det mogne kornet over paa den nye aakeren. Det skal saaast i ny jord – til ny voksterkamp.

I AVLEN

1.

Mannaætti er i avlen enno. Skapingi av mennesket gaar for seg.

Og den indre traaden i verdsens soge er nok den at sjølve mennesket blir forma seint og smaatt og ubøygjeleg etter ei plan me ikkje meir enn anar. Og rekna etter det staa me enno i fyrste sogebolken, i Genesis.

Men inne i mannahugen ligg det ein gamal fager draum: Eingong vil mennesket staa fullferdig. Daa vil ein ny bolk av livslaupt ta til.

Fær jordi skoda den fullferdige mannaætt? Ja. Skulde alle dei store ha drøymt faafengt?

2.

Har me for lenge gløymt burt aa røkje etter lovene og kraftene just i denne skapingssoaga aat mannaætti?

Det ser i all visse ut til, at mange no kjenner at her har me forsømt oss. Det er vel ein av grunnane til at me no granskar religionane med so stort aalvor. Og finn det vera so viktig aa dra fram religionane si saga. Her har me ogso den psykiske gransking i alle sine greiner som freistar aa finne kva mannasjeli gøymer i sitt djup. Her er deim som freistar aa fata rasesjel og folkesjel og utslagi dei tek seg – og gjennom tidene har teke. Kan hende aller mest klaart kjem det fram i pedagogiken i vaare dagar at mennesket enno er i si sterkaste skapingstid, difor all denne dryfting, all denne kritikk, all denne tru paa nytt og trong etter nytt. Um det so er den seinare filosofi, so er der eit audsynt attervende til den tenkjingi som bygg lover for praktisk livskunst.

Det er audsynt at den kjensla er vaki i oss no, at guddomsviljen i universum er ikkje paa langt nær ferdig med aa skapa mennesket. Det har ogso bryte fram att – dette gamle – at mennesket sjølv er kalla til aa vera med aa fullskapa mennesket.

3.

For mine augo ser det ut at klarleggingi av mennesket som sjel – og klarleggingi av mannen si oppleving av ein guddom, det blir sjølv hovudvetskapen millom vetskapane. I lang tid utetter.

4.

Naturvetskapen um dagen leider med stor kraft mot religionen. Eg kjenner sume som ikkje kan naa religionen paa annan veg enn just gjennom naturvetskapen. Den overtyder, den opnar for deim.

Og eg maa segja at eg forstaa deim. Ja, det er lett aa forstaa: Naar ein no ser at skaparviljen ikkje er ferdig paa langt nær med aa skapa jordi vaar – eller sagt romsleg: universum – so gjev det forundring. So gjev det age. Og bankande hjarta. Universum er og i avlen. Den store kunstnarhandi formar framleides. Her er universelle arbeidsplanar i full ovring, og me – me staar midt i verkstaden. Framvokster, forvandling og umvandling ruslar paa natt og dag i roleg gang ut gjennom heile den mangfelte verd. Ein blir høgtideleg av aa tenkje paa det. Det er som ein høyrer omen av det gamle ordet: Herrens myllesteinar mel seinleg!

Dei kan ikkje hegde seg no mange, dei skrimslar ein guddom bak dette veldes verk. Rett nok er det vel ein guddom noko annleis enn den som forne tider saag. Men ein guddom er det. Ein løynd gud, rettare sagt. Det dei ser er ikkje guden sjølv men lysningi av han i Kosmos. Guden gaar gjennom sitt rike ved dag og ved natt. Paa det er det tusental vitnemaal. Og mangt eit notidsmenneske bøygjer seg vyrdsamt og skodar i faret.

Me skal ikkje nekte det at sjølv gudsumgrepet er kome i avlen ved dette.

5.

Religionskrisa i tidi no er det vel det beste at me freistar aa fata. Me kunde elles lett koma paa den tanken at det er gudløysa som hertek verdi.

Nei, det er nok innarst inne det at religionen er i ferd med aa skapa seg um. Det er det at menneske har forvandla seg i sumt, og her er nye utsyner kome til. – Daa kjem jamt religionen i avlen. Det høyrer med til visse tidsbolkar det at den raadande religionen blir ført i avlen.

6.

Just med denne lysande gud som naturvetskapen gjev oss kjenning av fylgjer ein veikskap. Veikskapen har ikkje roti si i guden, men i mennesket soleis som det no eingong er. Han er so vid og so utenkt umæleleg, denne guddomen, so ovleg i si høgde og dypte, so uskyneleg veldig i si formande opphavskraft, so fjerr med sitt tolmodige bruk av aarmillionar – at han kan ikkje koma menneske tilmøtes naar det er mest armt, naar det er i einfeld naud og har sorgens dagar. Han er ei lys kjempesky av kraft og lov og livssumm, men han kan ikkje grense seg inn og taka eit andlet som mennesket kjenner liknar sitt eige. Han kan ikkje trøyte, og mennesket søkjer alltid trøyte hjaa Gud. Han er for stor i same mun som havet er stort. Eit armt menneske kan ikkje samle han inn til ei kjærleg, etisk makt som har guddoms milde røyst og hjelparhender – og nærmar seg mennesket utan aa knuse det. Dei fleste vil bli ulukkelege og einsame under denne universelle kraft-guddomen, dei vil kjenne seg vera burtkomne barn som aldri før. For alle linor og grensor er tekne burt, dei vinn ikkje aa halde fast eit Guds andlet. Nei, det vil bli folkevandring burt fraa denne guddomen. Dei fleste vil traa attende til den gamle personlege Gud som tala til federne. Det er visseleg ei lov um inngrensing ogso i religionen. Ogso naar det gjeld gudsbiletet.

Mennesket i jordiske kaar maktar visst ikkje aa tumle med eit større og vidare gudsumgrep – enn Gud som faderen.